

ואתחנן

גליון 65 | תשפ"א

פנינים מתורת רבינו הגאון

רבי רב הבון
קוק שליט"א
עידן טבריה ה'ו'

פני
הפרשה

רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה

הנה ברש"י כאן מביא שנתאוה משרע"ה לקיים מצוות התלויות בארץ, והנה בספרי (פרשת עקב, מ"ג) מביא לכלל המצוות עיקר מעלתן הן בארץ ישראל, וכן אי' ברמב"ן (סוף פרשת תולדות), וז"ל הספרי שם: "דבר אחר ואבדתם מהרה, ושמתם את דברי אלה וגו', אף על פי שאני מגלה אתכם מן הארץ

לחוצה לארץ, היו מצויינים במצות שכשתחזרו

לא יהו עליכם חדשים. משל למלך בשר ודם שכעס על אשתו וטרפה בבית אביה, אמר לה הוי מקושטת בתכשיטיך שכשתחזרי לא יהו עליך חדשים. כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, בני היו מצויינים במצות, שכשתחזרו לא יהו עליכם חדשים, הוא שירמיהו אומר (ירמיה לא, כ): "הציבי לך ציונים" וגו', אלו המצוות שישראל מצויינים בהם, ע"כ.

ומשמע מדברי הספרי הללו דבחו"ל בעינן להצבת ציונים, הכל כהכנה לקיום מצוות בארץ ישראל, ובארץ ישראל איכא חביבות מיוחדת למצוות, ולא בעינן אנו להצבת ציונים, כיוון שהמקום עצמו מייחדם ומציינם, דהיינו קדושת ארץ ישראל.

ובפרט במצוות התלויות בארץ, ולחד מ"ד דשביעית, חלה, ויובל, נוהגות רק בשעה שכל ישראל מצויים על אדמתן, דהיינו מחמת גודל חשיבותן של אותן מצוות, א"א לקיימן רק היכא שכל ישראל מצויים בפרהסיא, במקום הקדוש ארץ ישראל.

וא"כ משה רבינו נתאוה לקיומן של כל המצוות באופן הנעלה והאמיתי, ולא באופן של הצבת ציונים, ובפרט למצוות הללו התלויות בארץ או בישראל על אדמתן.

וע"ז אומר לו הקב"ה רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה. דהיינו עצם הדבר שאתה לימדת את בני לקיים את אותם מצוות, באופן הנעלה ביותר לכשיכנסו לארץ, הרי מיחשיב כאילו אתה מקיימם בפועל, וביותר דמעמד הר סיני אי' שהגבלת ההר וקדושתו היה להכין כעין קדושת ארץ ישראל, והתורה נתנה בפרהסיא של כל ישראל, וכל זה בכדי שייחשב לך אותו לימוד והנחלת התורה לבני, כקיום גמור של אותם מצוות, הדרושות קדושת ארץ ישראל ופרהסיא של כל ישראל.

שפה
לנאמנים

פנינים משא ומתן עם רבינו

עקירת רגליו לברכת כהנים

זכות נשגבה היא לבית ישראל ויראי ה', לראות את רבינו מפעם לפעם יורד בעצמו לפני התיבה, ובפרט בעת 'נשיאת כפים', אשר רבינו נושא את כפיו לברך את ישראל, ופעם אחת אחר סיום התפילה נסתפק רבינו, דהא כתב המחבר (או"ח קכ"ח ס"ח) וז"ל: כשמתחיל שליח ציבור רצה, כל כהן שבבית הכנסת נעקר ממקומו לעלות לדוכן, ואף אם לא יגיע שם עד שיסיים שליח ציבור רצה, שפיר דמי, אבל אם לא עקר רגליו ברצה, שוב לא יעלה.

והיכי דהש"ץ גופא כהן, מביא המחבר (שם ס"כ) לשון הטור, בשם המהר"ם מרוטנברג, שיעקור רגליו 'מעט' ברצה, וכן אי' בהגהות מיימו' (מובא בב"י שם) וז"ל: וש"ץ העולה צריך לעקור את רגליו 'פורתא' בעבודה.

ולכאורה יש לעיין בזה, מדוע נחלקו עקירות הללו, שלסתם כהן משמע דבעינן עקירה מלאה, משא"כ בכהן העולה ש"ץ סגי בעקירה פורתא?

ואמר רבינו שנראה דאכן נראה דחלוקים בדיניהם, דבסתם כהן כל העקירה היא בזה שעוקר ממקומו, כבר נקרא הולך למקום הדוכן, והוא מדינא שצריך 'לילך' למקום הדוכן, דהא ודאי ופשוט דאין כאן דין מיוחד על 'מקום הדוכן', דהרי אין זה מקום מסויים ל'דוכן',

המשך בעמוד הבא

ושננתם לבניך

ובגמרא אי' (קידושין ל' ע"א) תנו רבנן: "ושננתם" שיהו דברי תורה מחודדים בפיו. שאם ישאל לך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמור לו מיד.

ולכאורה יש להבין מהו לשון מחודדין, והוי לי למימר ברורים, ישרים וכדו', ומדוע נקט דווקא 'מחודדין'.

ונראה לבאר, עפ"י דברי המדרש (תנחומא נח) לגבי תורה שבע"פ, שאין לומדה אלא מי שאוהב את ה' בכל לבבו, דהיינו כחייל של המלך העומד על המשמר, שכל הפוגש את אותו חייל, הרי שעומד הוא דרוך על משמר המלך, וחרכו בידו, ואותו הבא כנגד המלך, אין נוקק אותו חייל לפשפש בכליו, בכדי למצוא חרב וחנית, אלא הנתקל בו פוגש בחוד החנית תחילה.

וזהו לשון 'מחודדין', דהיינו אותו עמל בתורה, האוהב את המלך, ומתייגע בתורה שבע"פ, כל הבא לנגדו נתקל תחילה בחוד התורה

תלת מאה שמענתא ביומא מג' מאה רבוותא", ע"כ. וחזינן דלמדה מהחכמים שלוש מאות הלכות קשות ביום אחד, ויש להבין היאך היה לה שייכות לתורה והלא אשה היתה.

אלא הביאור הוא עפ"י דברי הגמ' (עירובין נ"ג ע"ב) "רבי יוסי הגלילי הוה קא אזיל באורחא, אשכחא לברוריה, אמר לה באיזו דרך נלך ללוד, אמרה ליה גלילי שוטה, לא כך אמרו חכמים "אל תרבה שיחה עם האשה", היה לך לומר באיזה ללוד", ע"כ.

דהיינו דווקא אותה 'ברוריה', שהיה לה השגה, והבחנה, מהם 'דברים בטלים', כמו שרואים אנו בתוכחתה הנוקבת לרבי יוסי הגלילי, היה לה שייכות גם לתורה כמו שביארנו, שתורה יחד עם דברים בטלים הוי תרתי דסתרי, אבל מי שממעיט ובו לדברים בטלים, לו יש שייכות לתורה.

שלמד, ואינו צריך לפשפש בכליו ובזיכרונו בכדי להזכר בתלמודו.

ודברת בם

ידועה לכל בר בי רב, דרשת חז"ל (יומא י"ט ע"א) על פסוק זה, ודברת בם, ולא בדברים בטלים, ויש להוסיף דדבר זה אינו מיעוט ואיסור בעלמא כי אם חלק בלתי נפרד מקנייני התורה, דבאשה שמופקעת מלימוד תורה מצינו בגמ': "עשרה קבין שיחה ירדו לעולם תשעה נטלו נשים", דהיינו "כל ששייך ב'שיחה', אינו שייך ללימוד תורה.

ומה שמצינו לגבי ברוריה אשת ר"מ, וז"ל הגמ' (פסחים מ"ט ע"ב) "ומה ברוריה דביתהו דר"מ ברתייה דר"ח בן תרדיון דתניא

דעת
הכמה ומוסד

ודברת בם - ולא בדברים בטלים - שקיעותו המופלאה של רבינו בלימודו

ידועה דרשת חז"ל עה"פ 'ודברת בם' (ראה בגיליון זה במדור 'פניני הפרשה' ווארט נפלא מרבינו), ואדהכי אדכרנא מעשה, אשר אירע בתקופת הבחירות (אשר כידוע נשא רבינו את המערכה כולה על לבו הטהור מריש עד גמירא), שבאחד הלילות פנה אלינו רבינו ובקשנו להצטרף עמו לילך לבית החיים העתיק, בכדי להעתיק בתפילה על ציונו של שר צבא ה' רבינו חיים אבועלפיה זיע"א (כידוע שרבינו קרבניט העיר ומנהיגה, בכל ענייני הנהגת העיר, מכוין דעתו לדעת רבי חיים אבועלפיה זיע"א, ואף במלחמת ה' נגד אותו רשע ר.ק. בפעם אחת בחצות ליל כשהיה נראה, שהלה הגדיש את הסאה, נפל רבינו אפיים ארצה על הקרקע ממש, ולאחר כמה רגעים נעור ואמר עתה ראיתי את רבינו חיים אבועלפיה, ובישרני שאותו רשע תהיה לו מפלה אחר מפלה עד שיסולק בבושת פנים, ואכן באורח פלא מאותו היום נחל מפלה בכל צעדיו ובבתי המשפט עד שסולק מכסאו ונהיה בפועל 'זנב העיר' כהבטחתו של אותו צדיק).

ורבינו ישב כדרכו על מקומו כשעיניו נעוצות בגמרא הקטנה לאורו החלוש של הפנס (אשר בר אנוש לא יוכל להבין כיצד רבינו יכול היה לקרוא אותיות קטנות שכאלו ככזו חשיכה, ועוד דבר פלא נשגב שפעם היה רבינו מבקש מהפונים אליו לברכו שיזכה לסיים הש"ס פעם בחודש, ובאחרונה מבקש ברכה לסיים פעם בשבוע). וביקש רבינו לנסוע סחור סחור בכדי שלא להכנס לחששות של טומאת כהנים כידוע ברחובותיה הראשיים של העיר, ותוך כדי נסיעה נתקל הרכב במהמורה גדולה, עד שכל יושבי הרכב נחבטו בראשם מגג הרכב, אמנם רבינו לא נע ולא זע, ועיניו לא משו מתוך הגמרא, והיה נראה בחוש שלא הרגיש כלל במה שאירע, וכאילו נוסע בבטחה בכביש נוח וסלול. אהה בינה זאת.

לע"נ היקר באדם אשר מסר נפשו להצלת עם ישראל הר"ר יהודה בן כמונה אלייה זצ"ל נלב"ע כ"ח שבט התש"פ - נדבת בתו החשובה גב' פישר שתחי

נדבת ידידנו הנעלה מקורבו של רבינו, ואשר עומד לימינו בכל עת, עז"ד הר"ר גלעד משאט שיחי' לע"נ אביו היקר והנעלה

כמו"ר יעקב ב"ר יהודה משאט זצ"ל נלב"ע במוצש"ק אור לכ"ג תשרי תשפ"א

שפה לנאמנים - המשך

רק דבעינן הליכה לדוכן, דהיינו דאיכא דין 'הכנה', ע"י ההילוך למקום הדוכן.

והביא רבינו ראייה מקניינים, דמצינו בגמ' (ב"ב ע"ה ע"ב) מחלוקת בדין משיכה, האם בעינן למשוך כולו מחוץ למקומו, או במשיכה פורתא סגי, אפי' שהחפץ כולו נשאר במקומו, ופסק המחבר להלכה (חו"מ, סי' קצ"ו, ס"ג) וז"ל: "משיכה שאמרו, צריך שימשוך החפץ כולו, ויציאנו מכל המקום שהוא בו".

ומדין זה רצה רבינו, לבאר כמין חומר, דכל כהן העומד במקומו, בעי 'עקירה' ממקומו, וע"כ זהו מה שכתב המחבר 'נעקר ממקומו', דהיינו דבעי לצאת לגמרי ממקום שעמד בו, ולילך למקום הדוכן, כבמשיכה דבעינו יציאת כולו ממקום שהיה, ובלא זה אין מקרי עקירה. משא"כ ש"ץ כהן, העומד באמצע התפילה, ומעיקר הדין אסור לו אפי' למינד פורתא ממקומו, במאי דעוקר קצת, סגי ליה לדין עקירה, וזוהו כבר מיקרי שם 'הליכה', ו'עקירה' ממקומו, (וכעין שמצאנו בטור לגבי קזית ליל יו"ט ראשון, שמחוייב מדינא לאכול בסוכה, אע"ג דבעלמא אינו מתחייב בסוכה אלא משיעור כביצה, שאני הכא, דאיכא חיוב אכילה, הקביעות חלה על כל שיעור החיוב, דהיינו בכזית), ולכן בש"ץ כהן, סגי ליה בזה שמיעקר פורתא, אע"ג דלא יצא כולו ממקומו.

ושאלו לרבינו על יסוד זה, דלכאורה אי נימא דדין 'עקירה ממקומו', הוא דין הכנה לעקור רגליו, ולא דין להגיע למקום הדוכן, הרי אם הוא כבר עומד קודם לכן במקום הדוכן, לא בעי לעקור רגליו במיוחד, ויכול לעמוד על מקומו, ולישא את כפיו, וכבר מדויק כן מדברי המג"א (ס"ק י"א), ואי נימא דאיכא דין 'עקירה', הרי שהיה מחויב לעקור רגליו אפי' כשכבר עומד במקום הדוכן.

וביאר רבינו עפ"י הסתירה הידועה בדברי הרמב"ם דבהלכות נזירות (פ"ה ה"ט) כתב וז"ל: "נכנס לאהל המת, או לבית הקברות בשגגה, ואחר שנודע לו התרו בו, ולא קפץ ויצא, אלא עמד שם, הרי זה לוקה, עכ"ל, ואילו בפ"ו ה"ט כתב וז"ל: "נכנס לשם (לאוהל המת) בשידה תיבה ומגדל, ובא חבירו ופרע עליו את המעזיבה, ונטמא, אף ע"פ ששהה שם, אינו לוקה, עכ"ל, ולכאורה מאי שנא בין שוגג לאונס.

ותירצו מפרשי הרמב"ם שם דבנכנס בשוגג, היה מעשה 'כניסה', ובמה ששוהה שם, מצטרף המעשה שעשה קודם בשוגג, ונהפך למזיד, ולכן לוקה על המעשה שקדם לשהייה, משא"כ בשידה תיבה ומגדל הוי כניסה בהיתר, ופריעת המעזיבה שעשה חבירו, לא על דעתיה קעביד, א"כ אין כאן מעשה כלל.

ועפ"י"ז ביאר רבינו גם הכא, דבוהו שעומד הכהן בשעת אמירת 'רצה' במקום הדוכן, מצטרף ההליכה שלו קודם התפילה, ליחשיב כעקירת רגליו לברכת כהנים, ודו"ק.

הדפסת העלון לע"נ רבני טבריא:

רבה הראשי של טבריא, הצדיק החכם רבי חיים בן רבי יצחק סמאני' זצ"ל
רבה הראשי של טבריא, הצדיק החכם רבי יעקב חי בן רבי ברוך זריהן זצ"ל
מייסד ת"ת ביכאס, הצדיק החכם רבי רפאל ביכאס זצ"ל

